

HOMENATGE AL PROFESSOR JOAQUIM MOLAS

Elogi del rigor intel·lectual

ANTONI-LLUC FERRER

La primavera d'enguany m'ha portat dues sorpreses, diguem-ne, de tipus cultural. A la fi és al carrer l'homenatge al *Professor Joaquim Molas: Memòria, escriptura, història*. Són dos bells volums formats per una setantena de col·laboracions. A l'hora de publicar-les, la comissió organitzadora, els noms de la qual s'especifiquen a les primeres pàgines del llibre, ha adoptat l'ordre alfabètic dels participants. Així, Rafael Alemany Ferrer, de la Universitat d'Alacant, l'obre amb una aportació sobre la *Disputa de l'ase* i el tanca Pep Vila, de Girona, amb un estudi sobre una *Antologia de la literatura avantguardista*, publicada a Figueres el 1920.

L'atzar, que sovint tan bé fa les coses, no ens fallat en aquest cas i fins i tot ens ha fet l'ullet. Els dos títols de més amunt delimiten amb prou exactitud l'abast del camp científic estudiat pel doctor Molas. Com saben els lectors, al llarg de la seva extensa i rica activitat professoral, l'homenatjat s'ha interessat pels primers balbuçs de la literatura catalana fins a les darreres aventures literàries. Tant per la poesia com la prosa i l'assaig. Una manera còmoda de comprovar-ho és obrint la *Bibliografia de Joaquim Molas*, a cura de Maria Capdevila. Són en total 373 les referències que "recullen els materials elaborats per Joaquim Molas durant quasi mig segle, publicats en forma de llibre, contribució a documents monogràfics o miscel·lanis, i parts de documents en sèrie". Tot plegat, que el repertori de publicacions de Molas (i els seus diferents pseudònims) s'inicia el 1955 i, afortunadament, s'estén fins al dia d'avui.

He escrit *afortunadament* perquè, nascut a Barcelona el 1930, en Quim Molas, com familiarment l'anomenen els seus deixebles i detractors (que també n'hi ha), tot i ser catedràtic emèrit, segueix exercint en el terreny de la investigació literària. I que sigui per molts d'anys! A hores d'ara, són sis els títols que declara tenir en premsa.

Motiu de satisfacció, sens dubte, per al destinatari de l'homenatge, així com per a les persones que l'han materialitzat, els dos volums que ens ocupen faran segurament l'objecte d'altres recensions molt més erudites que no pas aquesta. No m'estranyaria, tampoc, que les ànimes caritatives, indissociables de qualsevol món universitari, per petit que sigui, hi vulguin detectar oblitats, errors, omissions, àdhuc confirmacions a les seves filies i als seus odis. Després d'arrossegar els peus per les aules universitàries franceses fa una bona trentena d'anys, compartesc plenament la llegendària opinió d'un altre mestre barceloní que, formulada en termes micrològics, dona allò que "pertot se'n fan, de bolets, quan plou". Podria ser, però, d'altra manera?

A aquesta mena de llei universal sobre la conducta típicament endogàmica que regeix el món de les aules s'afegeix la "catalanesca especificitat". Com recorda en el llibre un dels *moletes* (terme que estic disposat a retirar si cap dels dos interessats m'ho demana), la docència del professor Molas no va pas inaugurar-se a la universitat estatal. Va començar, després de dos anys passats a Anglaterra, "amb les classes, aleshores semiclandestines, dels Estudis Universitaris Catalans", ens recorda Joan-Lluís Marfany, a les primeres línies del seu

treball *En pro d'una revisió radical de la Renaixença*.

El també vell company de curs, i alhora professor de la Universitat de Liverpool, hi escriu literalment: "Amb característic menyspreu en el terreny del rigor intel·lectual, [Molas] havia triat per al seu debut potser la més eixarçada i ingrata de les opcions a ells obertes: la literatura del XIX fins a la restauració dels Jocs Florals. No sé com va afectar aquesta experiència els meus companys de classe -no més de sis o set en total-. Per a mi, va ser absolutament capgiradora. Jo volia fer de l'estudi de les lletres la meua professió simplement perquè era un lletraferit i aquelles lliçons de Molas em van revelar que hi havia una altra manera d'investigar, com a part i testimoniatge alhora del recorregut històric d'una societat, que podia ser més remuneradora en termes de satisfacció intel·lectual i d'abast social".

Són uns mots que resumeixen les virtuts (i ai las, els *defectes*) del mestratge exercit pel professor de Barcelona. I m'explico. Entre les primeres, a més de la disponibilitat permanent, hi figura la seva, diguem-ne, dialèctica amb el seu

Pierre Vilar, així com diverses crítiques i recensions, una de les quals portava la signatura de Joan-Lluís Marfany.

La segona sorpresa a la qual em referia al començament és que, en una nota a peu de pàgina, al treball de Marfany s'hi llegeix literalment: "Voldria aprofitar aquesta avinentesa per a fer una rectificació pública. Vaig fer en el seu moment una recensió molt injusta del llibre de Ferrer [*La patrie imaginaire*], posant massa èmfasi en els seus aspectes negatius -explicables sens dubte pel fet de tractar-se d'una tesi doctoral redactada potser sota una certa pressió- i no prou en el seu innegable mèrit d'obra peonera en la crítica del consens general sobre els inicis de la Renaixença. Potser no és massa tard per presentar les meves excuses, a ell i als lectors als quals vaig donar una no prou exacta idea del seu llibre".

Em sembla que, en el panorama actual de les lletres catalanes (universitàries o no), un gest com el que tradueixen les paraules transcrites mereix de ser subratllat. Fa massa anys que no visc al país per afirmar si és moneda corrent o no. Jo hi veig, com ja apuntava al títol,

L'historiador i filòleg Joaquim Molas

alumne de torn, el qual es veu orientat en la seva recerca fins a un moment en què discrepa respecte del que tots dos (el mestre i l'alumne) sabien en encetar la investigació. El *defecte*, si és el mot apropiat, es produeix quan, per la raó que sigui, el deixeble no es presta a jugar el joc, és a dir, a emancipar-se del mestre (o del pare), condició *sine qua non* perquè es pugui produir la transmissió del saber en el terreny de les ciències humanes. I per aquí caldria buscar l'explicació a conductes discordants.

També en el meu cas hi hagué les classes impartides al carrer de Montcada com a punt de partida d'una insatisfacció intel·lectual i alhora d'un desafiament d'abast personal. ¿Per què als anys 60 sabíem tan poca cosa sobre la Renaixença? ¿Com calia abordar l'estudi d'aquesta pesada llosa ideològica, el pes de la qual atrapava (i segueix atrapant) els investigadors (del país o no) quan aborden el tema? Amb alguns extrems -i penso en don Manuel de Montoliu, els estralls del qual mereixien un paper a part-. La meua resposta, per tornar al fil del d'avui, la vaig donar molts d'anys després en una tesi. Publicat per la Universitat de Provença el 1987, el treball d'investigació em va mereixer l'honor d'una conferència de

una nova manifestació de rigor intel·lectual. I d'una actitud davant la vida que, vulgues no vulgues, ens inculcava un altre professor, les classes del qual en Joan-Lluís i un servidor vam tenir la sort de compartir. Em referesc a José Manuel Bleuca, tristament desaparegut fa poc. Les del professor Marfany són unes paraules que m'han emocionat. I que m'han fet pensar en les que li vaig sentir a dir un dia, a Mallorca, al rector del meu poble: "Som de terra, i terrejam". Posats a primilar, ¿potser i tot que hi acabariem detectant igualment l'empremta intel·lectual d'aquest mestre de diferents generacions d'estudiosos que ha estat en Quimet Molas? No ho sé. M'ho pregunto mentre em miro a través de la finestra de casa la prodigiosa i enigmàtica muntanya de Sainte Victoire. La que tants maldecaps va causar a Paul Cézanne, el qual, així i tot, va saber extreure'n tanta bellesa, com la que es pot admirar en els quadres que va inspirar-li. I em dic que cal acabar aquest paper amb unes pinzellades d'interès merament personal:

-*Sans rancune, mon vieux!* ¿Quan ens citem al bar del vell pati de Lletres per fer-la petar davant una canya de cervesa, si pot ser en companyia del professor de la burilla permanent als llavis?

ENIGMÀSTICA

Barra americana

MÀRIUS SERRA

MariusSerra@verbalia.com

Tres setmanes han bastat perquè un format clàssic d'enigma fins ara exclusiu de la llengua italiana hagi prosperat en català. Per sant Jordi vaig descriure un mecanisme criptogràfic basat en frases amb doble sentit definides segons el menys usat: "No hi ha treballadors (5, 8)" (solució: falta personal), "Gorra de romà (4, 5)" (resposta: casc antic). L'artifici és addictiu. Tant els lectors de l'AVUI com els habituals dels fòrums de la web *verbalia.com* han enviat centenars d'exemples que demostren la ductilitat semàntica del català. En alguns casos la solució depèn de l'actualitat immediata. Per exemple, Ignasi Ripoll i Josep Domènech arriben a la mateixa resposta; l'un ho formula "George, Collin, Donald, Condolanza... (5, 9)" i l'altre "les penques d'en Bush (5, 9)". La solució és "barra americana". Per la seva banda, Josep Maria Fonalleras també s'endinsa en la política internacional quan proposa "Estic ubicat a Corea del Nord (2, 3, 5)" per a una preciosa resposta "en mal estat".

Atesa la seva brevetat i contundència, una criptografia mnemònica és molt a prop de l'aforisme. Algunes es tenyeixen segons el paisatge que visiten, i d'altres poden ser més abstractes. Vegem-ne primer un repòquer de bons exemples geogràfics separats de les seves solucions. a) Joel Bagur italianaja amb "El que volia i desitjava el jutge Falcone (3, 6)"; b) Ignasi Fontvila va de gal amb "El qui vota Le Pen (2, 3, 7)"; c) Josep Azema se'n va a les Terres de l'Ebre en proposar "El resultat del PHN (5, 3)"; d) Xeié viatja fins al Magrib amb el seu "Enviar al Marroc polític per treure-se'ls de sobre (3, 5, 6)" i e) Ignasi Ripoll s'endinsa en el conflictiu Kurdistan amb "Kurds iraquians (3, 2, 4)". Les respostes són: a) "cap mafiós"; b) "el mal francès"; c) "Poble-sec"; d) "fer volar coloms" i e) "cap de turc". L'única condició és que totes les respostes tinguin una doble lectura, encara que sigui producte d'una homonímia com en el cas de Colom.

Els exemples més complexos són els que fins i tot comporten un canvi de funció en els mots de la frase resposta, com en la coneguda frase de Gabriel Ferrater "una jove veu l'amenaça", en la qual només *una* roman inalterable. En aquest sentit són notables els exemples a) de Josep Maria Fonalleras "aquest porro no s'acaba mai (2, 5, 4)"; b) de Joan Bansell "té la cama ortopèdica (2, 5, 2, 5)" o un parell de Josep Domènech: c) "el furtaviandes (4, 2, 5)" i d) "collida quan cau (5, 2, 5)". Les respostes, aquí, exploren amb gràcia les homonímies dels temps verbals *dura, porta, roba* i *presa*: a) "la droga dura"; b) "la porta de fusta"; c) "roba de taula"; i d) "presa de terra". Brillants. Una altra veta interessant és l'operació de descontextualitzar frases d'un camp semàntic. Ignasi Ripoll en proposa tres de l'àmbit econòmic força interrelacionades: a) "senyor atractiu (5, 8)"; b) "nena petita (5, 8)"; c) "pigmea (5, 9)", a les quals podem afegir tres exemples més de Pep Vinyals: d) "compromís forà (5, 6)"; e) "característica particular (9, 7)"; i f) "confiança cívica (9, 6)". Solucions? a) "tipus d'interès"; b) "baixa temporal"; c) "baixa permanent"; d) "deute extern"; e) " propietat privada"; i f) "Seguretat Social". Que la Seguretat Social sigui definida com "confiança cívica" ara que toca pagar la renda resulta prou irònic. S'acaba l'espai, i no en quedarà per a la resposta: "el súmmum de l'afflicció (2, 4, 6)".